

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

4-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

T.S.Axmedova	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishida o‘yin hamda o‘yinchoqning ahamiyati	214
Z.O.Qosimoy	
Oliy tibbiy ta‘lim talabalarining bioetik bilimlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning nazariy jihatlarini.....	218
M.A.Usmanov	
Makon va zamon xususiyatlarini anglashda inson idrok darajasining roli.....	222
A.A.Minavarov	
Tibbiyot oliygohi talabalarida tibbiy-ekologik kompetentlikni rivojlantirishning integrativ usuli ..	228
G.K.Usmanova	
Tibbiyot ta‘lim muassalari talabalarida gigienik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik zarurati	231
X.A.Madaminov	
Musobaqa faoliyati sharoitlarida kurashchilarning texnik-taktik imkoniyatlarini yuzaga chiqarish ishonchligi muammosi.....	234
C.Y.Анварбекова	
Исторические слова и основные аспекты их использования в лингвистике.....	238
Д.М.Азимова	
Дистанционное образование в обучении иностранному языку: эффективность и критерии	242
Д.Ф.Керимов	
Анкетирование как метод исследования использования ИТ технологий в образовательном и тренировочном процессе	247
S.A.Mirzaqobilova	
Inklyuziv ta‘limda o‘quvchilarni o‘qitishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	255
J.Q.Mirzajonov	
Bo‘lajak ijtimoiy ish xodimlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish zarurati	260
F.O‘.Toshboltaev	
Bo‘lajak pedagoglarning metodik tayyorgarligini rivojlantirishda pedagogik va axborot texnologiyalarining o‘rni	264
R.D.Mustayev	
Temuriylar davri mutafakkirlari va ularning ijtimoiy-axloqiy qarashlarining shakllanishi va falsafiy tavsifi	267
S.A.Xayrullayev	
Jamiyat barqarorligini ta‘minlashda konsolidatsiya omillari tavsifi	271
N.M.Aliyev	
Gipotetik-deduktiv yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarda analitik fikrlashni rivojlantirishning uslubiy jihatlarini.....	275
G.I.Otaboyeva	
Bo‘lajak xorijiy til o‘qituvchilarining gender madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning nazariy jihatlarini	279
N.T.Abdullajonova	
Germenevtik yondashuv va uning bo‘lajak tarix o‘qituvchilarining tarixiy jarayon qonuniyatlariga doir bilimlarini rivojlantirishdagi ahamiyati	282
Y.H.Teshayeva	
Ilmga yo‘g‘rilgan umr	286
Sh.B.Sattorova	
Yangi O‘zbekistonda Mirzo Abdulqodir Bedil falsafasining barkamol avlodni shakllantirishdagi ma‘naviy-axloqiy ahamiyati.....	290
M.F.O‘rmonova	
Neologizmlarning til rivojiga ta‘siri (ingliz va o‘zbek tillari misolida)	295
S.A.Rahmonberdiyeva	
Bino-inshootlar qurilishiga oid terminlarning xususiyatlari	298
Sh.G‘.Xasanov	
Bo‘lajak o‘qituvchilarning kollaborativ yondashuv asosida pedagogik intensiyalarini rivojlantirish metodikasini qo‘llash.....	303

UO'K: 378.014.15

BO'LAJAK XORIJIY TIL O'QITUVCHILARINING GENDER MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY JIHALARI**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ ГЕНДЕРНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА****THEORETICAL ASPECTS OF IMPROVING THE GENDER CULTURE DEVELOPMENT METHODOLOGY OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS**

Otaboyeva Gulxayo Iloxomjon qizi
Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Maqolada bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining gender madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish nazariy-metodologik asoslari, rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari va texnologik asoslari o'rganilgan. Shuningdek, bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining gender madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning nazariy jihatlari tahlil qilingan.

Аннотация

В статье изучаются теоретико-методологические основы совершенствования методики развития гендерной культуры будущих учителей иностранного языка, педагогические механизмы и технологические основы развития. Также анализируются теоретические аспекты совершенствования методики развития гендерной культуры будущих учителей иностранного языка.

Abstract

The article examines the theoretical-methodological foundations of improving the methodology of developing the gender culture of future foreign language teachers, pedagogical mechanisms and technological foundations of development. Also, the theoretical aspects of improving the methodology of developing gender culture of future foreign language teachers are analyzed.

Kalit so'zlar: gender, gender madaniyat, metodika, hamkorlik, texnologiya, takomillashtirish, pedagogik, texnologik, model, monitoring, didaktik, loyihalash, ekspert baholash, pedagogik eksperiment.

Ключевые слова: гендер, гендерная культура, методология, сотрудничество, технология, совершенствование, педагогический, технологический, модель, мониторинг, дидактический, проектирование, экспертная оценка, педагогический эксперимент.

Key words: gender, gender culture, methodology, cooperation, technology, improvement, pedagogical, technological, model, monitoring, didactic, design, expert assessment, pedagogical experiment.

KIRISH

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 2015-yilning sentabrida Barqaror rivojlanish bo'yicha o'tkazilgan sammitida qabul qilingan 70-son rezolyutsiyasiga muvofiq, shuningdek, 2030-yilgacha bo'lgan davrda BMT Global kun tartibining Barqaror rivojlanish maqsadlarini izchil amalga oshirish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi "2030-yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" qaror qabul qildi. Shu bilan birga, O'zbekiston Barqaror rivojlanishning Beshinchi maqsadini amalga oshirish doirasida "Gender tenglikni ta'minlash hamda barcha xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish"ga oid to'qqizta vazifani ishlab chiqdi. Hozirgi kunda butun jahon ta'lim tizimida gender tenglik – asosiy masalalardan biriga aylanmoqda. Jahon miqyosida zamon talablariga mos metodik tayyorgarlikka ega bo'lgan pedagogik kadrlarni tayyorlash, bo'lajak boshlang'ich xorijiy til o'qituvchilarining gender madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish nazariy-metodologik asoslari, rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari va texnologik asoslarini yaratish bo'yicha keng ko'lami ishlar olib borilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining gender madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish nazariy-metodologik asoslari, rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari va texnologik asoslari, shuningdek, xotin-qizlarning gender tengligini ta'minlash, ijtimoiy himoya qilish tizimi samaradorligini oshirish, ularning huquq va erkinliklarini ta'minlash masalalari P.Konnella, P.Burdye, Dj.Skott, V.Spayk Peterson, O.A.Voronina, N.Najib, E.Xelen, A.Kitchen, M.Kovalskiy, D.Ruts, L.Xusniy kabi jahonning yetakchi olimlari tomonidan tadqiq qilingan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ta'lim "shaxsiyatning biror ideal obrazlariga tarixan asoslangan, ijtimoiy ongda u yoki bu darajada aniq qayd etilgan ijtimoiy etalonlari ongli oriyentirlangan yagona jismoniy va ma'naviy shakllanish jarayonidir. Demak, ta'lim tizimining har bir yangi bosqichi barqaror tarixan qaror topgan stereotiplarga asoslanadi, insoniyat jamiyati rivojlanishining turli davrlari izlariga ega bo'ladi. Ta'lim jamiyatda mavjud xulq-atvor gender namunalari oddiy nusxa olmasdan, balki ularni interiozatsiyalaydi, deb aytish mumkin.

Madaniyat va jamiyatda sodir bo'ladigan o'zgarishlar ta'lim tizimida ham albatta aks etadi, deb taxmin qilish mantiqan to'g'ri bo'ladi. Bunda tizim faqat tarixan qaror topgan namunalarni o'ziga "singdirib" olgani uchun madaniy innovatsiyalarning hammasi ham emas, balki yetarlicha uzoq davr mavjud bo'lganlarigina o'zlashtirilishi lozim. Ayni shu xususiyat ta'limga konservativ ruh beradi.

Biroq, gender ustanovkalari va stereotiplariga kelsak, bu fenomenlar ko'p asrlik tabiatga ega, shuning uchun ular bu muhokama qilinyotgan tizimda birinchi navbatda hisobga olinishi lozim. Ularni inkor qilish ta'limning yuqorida ko'rsatilgan xususiyatiga ziddir.

Shunga qaramasdan, ta'lim tizimi o'z rivojlanishining har bir bosqichida genderli yondoshuvda urg'uni turlicha qo'ygan. Gender aspektlarini tarixiy-pedagogik retrospektivada to'la darajada tahlil etish uchun ta'limni shaxsni faqat o'qitish emas, balki tarbiyalash, rivojlantirish va qaror toptirish jarayoni sifatida ko'rib chiqilishi lozim.

Pedagogika tarixida ta'lim fuqarolik tarixida qabul qilingan davriylashtirishga muvofiq muhokama qilinadi. Shuning uchun ta'lim va tarbiya muammolarini davrlarga tayanib tahlil qilamiz.

Gender aspektlarini tarixiy-pedagogik retrospektivada tahlil qilishdan oldin ma'nosi bo'yicha yaqin ushbu ikkita tushunchani ko'rib chiqamiz: genderli ta'lim va alohida ta'lim.

XX asr 70-yillarining o'rtalarigacha gender atamashunosligidan amalda deyarli foydalanilmagan. Pedagogikada alohida o'qitish atamasi ishlatib kelingan. Gap shundaki, jamiyatning jins-yosh stratifikatsiyasi XIX asrning o'rtasigacha bolalarni alohida-alohida o'qitish va tarbiyalashni shart qilib qo'ygan. Bu esa jins rollarining qat'iy iyerarxiyasi bilan bog'liq bo'lgan, bunda erkin ustuvor mavqeni, ayol esa tobe, bog'liq mavqeni egallashi lozim bo'lgan. Tegishli stereotiplarning saqlab turilishi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning mavjud darajasi, mehnatning ijtimoiy bo'linishi, madaniy turmush ukladlari bilan ushlab turilgan.

Ta'lim va tarbiyada genderli yondoshuv ancha kengroq ma'noga ega. O'g'il bolalar va qiz bolalarning bilish mexanizmlarini hisobga olishni nazarda tutib, u erkak va ayol individualligini ochish va rivojlantirish, jinslar orasida garmonik (uyg'un) munosabatlar yaratilishiga e'tiborni jamlaydi.

Ta'lim fazasida genderli yondoshuv bolalarda "boshqa odamda ayni boshqacha dunyoqarashli, tafakkur logikasi, hissiyotlarga ega boshqa odamni ko'rish qobiliyatlarini rivojlantirishga asoslanadi". Bunday ta'lim va tarbiya alohida o'qitish tajribasini inkor etmasdan, balki pedagogik va psixologik tafakkur tarixida to'plangan hamma ijobiy narsalardan foydalanishga intiladi.

Talqinlarining xilma-xilligiga qaramasdan, pedagogika ensiklopediyasida "gender" tushunchasi umuman o'rin olmagan. Pedagogikada "gender" atamasining yo'qligi uni tilga olgan mavzuimiz kontekstida eksplikatsiyalanishini talab qiladi. Bizning nuqtai nazarimizcha, gender – bu erkak va ayol jinsidagi shaxslarning shaxsiyat psixologik ustanovkalari, jamiyat va davlat talablariga muvofiq ravishda xulq-atvori "xos xarakteristikalari" majmuidir. Ta'rifdagi asosiy so'zlarni ajratgan holda, asosiy xos xarakteristikalar ayollik, erkaklik, mehribonlikdir. Shunga muvofiq ravishda pedagogikada genderli yondoshuv jinslar o'zaro munosabati madaniyati o'g'il bolalar va

ILMIY AXBOROT

qiz bolalar orasida garmonik munosabatlarni tarbiyalash, ularning identikligini anglashi, ideallar va hayotiy maqsadlarni tanlashga oriyentirlanadi.

Genderli ta'lim va tarbiya muammolariga shaxsiyatli-ijtimoiy yondoshuvni nazarda tutadi. Bu pedagogning tarbiyalanuvchiga individuallikni har bir odamning betakror va fenomenalligini ochish va rivojlantirish yo'naltirilgan tarbiyaviy o'zaro ta'sir subyekti sifatida munosabatda bo'lishini anglatadi. Shuni qayd etish muhimki, shaxsiyatli komponent jins faktorini hisobga olinishi bilan birga genderli ta'lim mazmunida tizim asosi bo'ladi va shu bilan u an'anaviy jinssiz ta'limdan jiddiy farq qiladi.

Agar an'anaviy ta'limda intellektni, tafakkurni jinsning psixik xususiyatlarini hisobga olmasdan, rivojlantirishga urg'u berilsa, genderli ta'lim doirasida shaxsiyatli-ijtimoiy yondoshuv tarbiyalanuvchilarning shaxsiyatli-ma'naviy sferasini rivojlantirishga yo'naltirilgan, buning belgisi esa axloqiy-ma'naviy sifatlar, hayotiy qadriyatlardir.

So'nggi yillarda gender tenglikni ta'minlash, ayollarning ijtimoiy va siyosiy hayotdagi rolini oshirish bo'yicha ishlar bir necha yo'nalishlarda olib borilmoqda:

- ayollar huquqlari to'g'risidagi qonun hujjatlarini takomillashtirish;
- ayollarni himoya qilishning institutsional asoslarini takomillashtirish;
- aholining gender tenglik va ayollar huquqlari to'g'risida xabardorligini oshirish;
- huquqni qo'llash amaliyotida ularga rioya etilishini ta'minlash uchun mas'ul mansabdor shaxslarni tegishli huquqiy meyorlar asosida o'qitish.

O'zbekistonda bir qator qonun hujjatlari, jumladan, Prezidentning xotin-qizlar huquqlarini ta'minlash, xususan, gender tengligi va ayollarni zo'rovonlik va zulmdan himoya qilish, ayollar tadbirkorligini rivojlantirish maqomini kuchaytirish to'g'risidagi farmon va qarorlari qabul qilingan.

Gender tengligini joriy qilish nuqtai nazaridan ta'limdagi ijobiy siljishlarni alohida ta'kidlash kerak. Ya'ni, 2017-yildan boshlab aksariyat oliy o'quv yurtlarida turli mutaxassisliklar bo'yicha sirtqi bo'limlar faoliyati tiklandi. Ta'limning ushbu shakli yosh ayollarga bolalarni parvarish qilish va boshqa oilaviy majburiyatlarni bajarishga halal qilmasdan oliy ma'lumot olish imkoniyatini beradi.

XULOSA

Yuqorida aytilgan fikrlarni yakunlab, shuni qayd etish joizki, odatda psixologiya, sotsiologiya, falsafada foydalaniladigan "gender" tushunchasi ilmiy tushunchadan keng foydalaniladigan tushunchaga aylandi va murakkab konstruksiya sifatida qaraladi. Umuman, ongda ham, madaniyatda ham gender tizimi "erkaklik" va "ayollik" kvintessensiyalari, odam tabiatining dualizmi sifatida ifodalanadi.

Mazkur tizim, kognitiv konstrukt bo'lgani holda, jinsiy simvolizmga "in-yan" ko'rinishida o'z rivojini topadi, qadimgi mifologiyalarda barqaror erkaklik va ayollik obrazlari bilan mustahkamlanadi va hozirgi zamon madaniyatiga ham "ayol-xaos-stixiya" va uni erkak intizomi tartibga soladigan bo'lib singib kiradi. Erkaklik va ayollikning turli madaniyatlar mentaliteti xususiyatlariga mos simvolik xarakteristikalari ijtimoiy institutlar amaliyotida, shu jumladan, patriarxal an'analarga asoslangan ta'lim tizimida ham o'z aksini topadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования Для пед. спец. высш. учеб. заведений. – Москва, " Просвещение", 1990. – 141 с.
2. Абукирова Н. И. Что такое гендер II ОНС: Общественные науки и современность. - 1996. №6. - С. 123-125.
3. Азарова Е. А. Проблема гендерных стереотипов в моральном сознании: Автореф. дис... канд. филос. наук. СПб.: 2000 — 18с
4. Аржиловская Е. И. Женщина и образование: объективно-субъективное взаимодействие: Автореферат дис... канд. социол. наук. Тюмень, 1997. - 18с.
5. Битинас Б. П. Педагогическая диагностика: сущность, функции, перспективы // Совет, педагогика, — 1993. № 12. - С. 3.
6. Гаджиева Р. Г. Динамика гендерных стереотипов и их влияние на профессиональную самореализацию личности: Автореф. дис.... канд. психолог, наук. М., 2000. - 24 с.
7. Клецина И. С. Гендерная социализация. (Учебное пособие). СПб.: РГПУ им. А. И. Герцена. 1998. - С. 7.
8. Нарбаева Т. К. Ўзбекистонда хотин-қизларни ижтимоий ҳимоя қилиш тизими самардорлигини оширишнинг инновацион модели. Социология фанлари бўйича фан доктори (DSc) диссертацияси автореф., Т.:-2020. 8-б.
9. Шермухаммедов С. Ш. Маънавий маданият ва ижтимоий тараққиётнинг ўзаро таъсири муаммолари. Фргона. Илмий тўплам. 1999. Б. 38-46.